

נספח: בדין היישנים

אנו אסירי תודה לרבנים פיקסלר ורייף שליט"א על שפירשו את פעילות החיישנים בצורה המובנת לכל הרוצה להבין, והסיקו מסקנות כהלכה לאמתה של תורה, כמו שיראה כל המעיין בנושא. החיישנים השונים הולכים ומתרבים, ואין ספק שהם תורמים רבות לשיפור תנאי החיים ומספקים כלים חשובים לצורכי בטיחות. לפיכך, בירור מעמדם ההלכתי לעניין שבת הוא חשוב מאוד, ואין לדחות את הדיון בהם בטענת סרק: 'חדש אסור מן התורה'. הרב רוזן שליט"א רוצה לחדש שאם יש חיישנים בסביבה לכתחילה אסור ללכת לידם:

האדם מהלך כדרכו, וחיישן תנועה... קולט את התנועה, והתוצאה היא שנפתחה דלת - ההליכה שקולה כהפעלת מנוע הדלת בידיים... [נ]אסור'.
זהו חידוש מחודש ומדומה, שהרי פתיחת דלת אינה מלאכה, והליכת אדם לתומו אין בה שום איסור, ואיך יעלה על הדעת למנוע אותו מכך רק בגלל התוצאה?
והנה, לגבי מלאכות שבת, נחלקו בית שמאי ובית הלל בשביתת כלים - האם מלאכה שהחלה להיעשות בערב שבת ונמשכה מאליה בשבת אסורה. הלכה נפסקה כבית הלל. והרמב"ם כתב (הל' שבת פ"ג ה"א):

מותר להתחיל במלאכה מערב שבת, אע"פ שהיא נגמרת מאליה בשבת, שלא נאסר עלינו **אלא לעשות מלאכה** בעצמו של יום, **אבל שתעשה המלאכה מעצמה בשבת - מותר. ומותר לנו להנות במה שנעשה בשבת מאילין.**

הרי שאפילו במלאכות דאורייתא האיסור הוא בפעולה מכוונת של האדם, אך התוצאה לבדה אינה סיבה לאסור.

ברם, עד שאנו דנים בדין החיישנים השונים, מן הראוי לחזור לבירור דינן של פעולות הנעשות בחשמל. מובן מאליה שאם אדם עושה מלאכה מל"ט מלאכות ומשתמש בכוח החשמל לעשייתו, כגון הטווחן בטחנה המופעלת בחשמל וכיוצא בזה - המפעיל חייב מן התורה. אולם, יש שמשתמשים בחשמל למטרות שונות שאינן מלאכות ואינן דומות למלאכות. בדורות האחרונים דנו רבים בכך, ונזכיר פה את השיטה שנתקבלה על רוב גדולי התורה. לאחרונה יצא לאור קובץ תשובותיו של הגר"א הנקין זצ"ל - 'גבורות אליהו', וכתובות שם כמה תשובות של הגר"א עצמו ושל הגר"ש"ז אויערבאך זצ"ל בעניין הגדרת 'עלעקטרי' (חשמל), וראה מה שכתב שם (סי' צח, עמ' קנח) הגר"א הנקין: 'ועלעקטרי שאינה עושה מלאכה, כמו המניע או הגלגל לנשב רוח, נראה שהוא כמו מעריך מורה שעות (הארכת שעות) שלכל הפחות אסור מדרבנן, ועל ידי נכרי מותר'.

1. אמונת עתיך, 102, עמ' 88.

ב'תוספות חיים'² (על ה'חיי אדם') נכתב בנוגע להארכת שיעון בשם האחרונים: אם הוא לצורך מצוה והוא הדין שאר צורך גדול, או לצורך חולה שאין בו סכנה... אם אי אפשר ע"י עכו"ם בנקל, מותר להעריכו בעצמו בעודו הולך... וכן נוהגין. עצם השימוש בחשמל, ואפילו במקום שמעגלים חשמליים נסגרים כאשר נעשות פעולות שאינן מוגדרות מלאכות, ודאי שלא נאסר מן התורה, אבל יש מקום לאסור מדרבנן משום 'עובדין דחול'. בימים עברו, בתקופה שהשימוש בחשמל החל להתפשט, ראו אל נכון גדולי הפוסקים שיש סיכון לעצם שמירת השבת, שהרי על ידי חשמל אפשר לעשות את כל ל"ט המלאכות כולן. באותם דורות המערכות החשמליות הופעלו על ידי פעולות ישירות של בני אדם, ואף נדרש פיקוח צמוד של המפעיל. לפיכך, החמירו ואסרו את השימוש הישיר בחשמל. אמנם כל זה אמור כאשר האדם עושה פעולה כל שהיא המיוחדת ומכוונת להפעיל את המתקן החשמלי.

אולם בימינו התקדם יישום החשמל והתפשט לסוגים שונים של אוטומציה בלא מגע יד אדם כלל, ואפילו לא בערב שבת וכל שכן לא בשבת עצמה. גם המכשור משוכלל הרבה יותר, והסיכוי שיצטרכו לתקן את המערכת בידיים נדיר. מעתה עולה השאלה: עד היכן יש לייחס לאדם פעולות הנעשות לגמרי באמצעות אוטומציה? אף נתגלה שבגוף האדם פועלות מערכות חשמליות והוא מקרין קרינה אלקטרומגנטית כל הזמן. עובדה זו מעצימה את השאלה שלעיל - עד היכן אחראי האדם לתוצאות של ההקרנה מגופו על סביבתו?

כבר כתבתי בספרי שו"ת 'שיח נחום' (סימן כה) שצריך להיות גבול עד היכן יש לייחס לאדם פעולות הנעשות לגמרי על ידי אוטומציה לעניין שבת. אך ברור שהגבול מוגדר בכך שהאדם הפועל הוא בעצמו נפרד מן המערכת שהוא פועל עליה, כלומר אין להחשיב את האדם עצמו כחלק של המערכת. בנוסף, צריך שהפעולה שהוא עושה תהיה ניכרת לחושים - כלומר, האדם עושה פעולה על הנפעל שהיא ניכרת לחוש. רק במקרה כזה ניתן לאסור, אפילו בדרבנן בלבד. אולם, אם אין לאדם כל מגע שהוא עם המערכת החשמלית עצמה, ואף אינו עושה כל פעולה ייחודית להפעלת המערכת, וזו פועלת באופן עצמאי לגמרי - איך יעלה על הדעת לאסור, וכל שכן במקום שלא נעשית מלאכה מל"ט מלאכות שבת? ואפילו אם נוח לו בתוצאה ונהנה ממנה.

כל דבר חומרי, כולל כל בעל חי, פולט כל הזמן קרינה, וזו ניתנת לקליטה על ידי חיישנים, כפי שביארו הרבנים ד"ר דרור פיקסלר ואלי רייף שליט"א. כמו כן, יש חיישנים הקולטים את תנועת האדם בסביבתם או מזהים את שינוי הנפח במקום מסוים וכדומה. החיישנים הללו פועלים כל הזמן, הם אינם ניתנים לשליטתם של העוברים ושבים והם מתוכננים להגיב בתגובות שונות. בעצם לא האדם פועל עליהם, אלא הם פועלים על האדם. למשל, כאשר מישהו עובר בסביבתם של חיישנים, דלת נפתחת או נסגרת; האור נדלק או כבה; מהלך מסוים המתרחש במקום הוא מוסרט וכולי.

2. הרב משלם פינקלשטיין, בערותיו לחיי אדם סי' מד סעיף יט, במהדורת דפוס ורשא תרמ"ח, ס"ק ט, עמ' 330.

והנה מצאנו בתלמוד שכאשר האדם הולך לפי תומו, אפילו אם נעשית תוצאה של מלאכה אסורה, כגון במשווה גומות או דורס בעלי חיים, כל עוד הוא הולך לתומו, הרי זה מותר לכתחילה, וכך נפסק להלכה. והרמב"ם פסק (הלכות שבת פי"א ה"ד): 'ושאר כל המזיקין... אם דרסן לפי תומו בשעת הילוכו והרגן - מותר'. ויותר מזה, כבר לימדנו הרמב"ן (מלחמות מה ע"ב מדפי הרי"ף) 'דדורסו קאמר, ובמתכוין לכתחילה'.

והנה, בשונה מדורס מזיקים, בנידון דידן הרי האדם אינו עושה שום פעולה הניכרת בנפעל. מעתה, אף על פי שהחיישנים יפעלו את פעולתם ותהינה לכך תוצאות חשמליות, מכל מקום הואיל והוא אינו עושה שום פעולה ייחודית וניכרת להפעלתם - הרי זה מותר, ואפילו במקום שנעשית פעילות חשמלית בשל קליטת החיישנים את הליכתו לפי תומו, ואף שנתכוון להלך שם והוא יודע שיש שם חיישנים והוא נהנה מן התוצאה, וכגון כאשר רוצה לעבור דרך דלתות חשמליות שתפתחנה על ידי חיישנים. וכל שכן כאשר האדם אינו יודע באיזו נקודה בדיוק יקלטו החיישנים את הליכתו, ועל כן אף מצד זה הליכתו בכל נקודה ונקודה הרי היא הליכה לפי תומו, ולא אמרינן סחור סחור למי שאינו נזיר ואינו שותה יין.

אמנם בדורות קודמים ראו חכמים לאסור עיסוק בכמה דברים שהם כעין מלאכה, והכול כדי שלא תיהפך השבת כחול חלילה, כי מדובר היה בכך שהאדם עצמו הוא הפועל ועושה את המלאכה ומשועבד היה להפעלה ולטיפול במכשיר החשמלי. אולם המהפך הגדול שנוצר על ידי האוטומציה נועד לשחרר את בני האדם משעבודם למלאכות ולהפעלת המכשירים החשמליים, והרבה צרכים מופקים באופן אוטומטי ואינם זקוקים לטיפול של האדם כלל. לפיכך אין מקום להחמיר ולאסור זאת, ואדרבה, מתוך כך יכולים בני האדם להתפנות מעיסוקי החול ומטרחה, והשבת נעשית להם לעונג.

